

ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНЬО-АКСІОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті викладено результати експериментального дослідження з проблеми формування художньо-аксіологічної культури студентів у системі вищої музично-педагогічної освіти, подано визначення оптимальної послідовності цього процесу.

Мета роботи полягає у дослідженні та виявленні оптимальних шляхів формування художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки.

Методологія дослідження ґрунтується на ідеях компетентнісного, культурологічного та аксіологічного підходів, які передбачають спрямованість фахового навчання майбутніх учителів музичного мистецтва на формування Людини Культури, її ціннісних орієнтирів, аксіологічного світогляду.

Наукова новизна дослідження полягає в актуалізації проблеми аксіологічного спрямування професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі виконавського мистецтва та викладання музичних дисциплін; у розробці методичних аспектів формування художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва на основі врахування специфіки фортепіанного навчання як засобу практичного втілення набутих студентами знань та умінь щодо оцінювання явищ мистецтва; виявленні етапів послідовного проведення педагогічної роботи означеного напрямку.

Висновки. У результаті проведення формувального експерименту визначено чотири етапи формування художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Перший етап передбачає стимулювання пошукової активності студентів, розширення їх художньої ерудиції та уявлень щодо виховного потенціалу мистецтва. Другий етап зорієнтовано на розвиток здатності студентів до аналітичного опрацювання музичних творів, аргументованого визначення власної ціннісної позиції. Третій етап підпорядковано меті активізації готовності студентів до творчої проєкції власних ціннісних установок у музично-виконавську та педагогічну діяльність. Четвертий етап підпорядковано спонуканню студентів до самооцінювання результатів художньої та педагогічної діяльності як основи удосконалення власної аксіологічної підготовки. Отже, визначені етапи реалізуються як цілісний процес, що зумовлює зростання оцінювальної активності студентів у різних видах професійної підготовки.

Ключові слова: етапи формування, художньо-аксіологічна культура, майбутній учитель, музичне мистецтво.

Постановка проблеми. У розвитку сучасного суспільства спостерігається певна криза, що характеризується зниженням його інтелектуального і культурного рівня, девальвацією загальнонавчаних духовно-моральних установок, спотворенням орієнтирів молоді в галузі мистецтва тощо, що зумовлює необхідність посилення уваги до виховання людини культури, зорієнтованої на гуманістичні, моральні, естетичні цінності. Величезну роль у цьому процесі має відігравати система вищої освіти, зокрема підготовка вчителя музичного мистецтва, що відзначався би високим рівнем розвитку професійної майстерності, необхідною складовою якої виступає художньо-аксіологічна культура. Отже, визначення методики її формування виступає нагальною проблемою удосконалення вищої педагогічної освіти в сфері музично-педагогічної освіти.

Актуальність дослідження обумовлюється сучасними вимогами суспільства до формування ціннісного світогляду особистості, аксіологічних орієнтирів фахового становлення майбутніх учителів музичного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Питаннями ціннісного становлення особистості, зокрема в естетичній сфері плідно займалися українські вчені-педагоги, такі, як І. Бех [1], Л. Гаврілова [2], О. Олексюк [7], Г. Падалка [8], Л. Паньків [9] та інші. Важливе значення для розробки теоретичних підвалин естетично-оцінного ставлення особистості до мистецтва мають праці Г. Гадамера [3].

У дослідженнях із проблеми формування ціннісної позиції учнівської молоді стверджується, що музичне мистецтво має сприйматись крізь призму усвідомлення життєвих явищ [8; 9]. Питання розбудови ієрархії власних цінностей порушуються у працях М. Демір [4], Мінь Шаовень [6], І. Соколової [10] та інших. Дослідники підкреслюють значущість емоційного наповнення оцінного ставлення, що нерозривно пов'язано з набуттям досвіду емоційного пізнання мистецтва [8; 10]. В контексті нашого дослідження на особливу увагу заслуговують роботи, в яких розглядаються аксіологічні орієнтири підготовки педагогів в університетах [10], питання аксіологічних чинників професії педагога-музиканта [2; 5], ціннісної основи музично-інтерпретаційної діяльності [4; 5; 9; 10].

Аналіз літератури переконує, що не тільки виявлення педагогічних умов та методів роботи, а й знаходження оптимальної послідовності формування художньо-ціннісних орієнтацій учителя музики має суттєве значення у досягненні ефективності цього процесу.

Мета статті – висвітлити результати моделювання, апробації та визначення етапів формування художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Методи дослідження: аналіз літератури з проблем аксіологічного підходу у формуванні ціннісного ставлення особистості до мистецтва, проведення формувального експерименту з метою визначення етапів формування художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Наукова новизна статті полягає в актуалізації проблеми аксіологічного спрямування професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі виконавського мистецтва та викладання музичних дисциплін; виявленні етапів послідовного проведення педагогічної роботи означеного напрямку.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. Безпосереднє бачення процесу формування художньо-аксіологічної культури студентів ґрунтується на ідеї поетапного впровадження методів і прийомів, що сприяють перетворенню зовнішніх стимулів у ціннісне ставлення. Ми припустили, що педагогічна технологія формування художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва включає чотири етапи. Перевірка означеної гіпотези передбачала проведення формувального експерименту, в процесі проведення якого експериментальна група студентів навчалась за розробленою нами методикою, контрольна – за традиційною.

Перший етап (пошукової активності) було спрямовано на розширення художньої ерудиції та досвіду студентів в галузі мистецтва. В цей період відбувається накопичення уявлень майбутніх учителів щодо естетичної сутності мистецтва, його виховного потенціалу, ціннісної природи. Студенти отримують знання щодо специфіки і розвитку музичної культури, еволюції стилів і жанрів в мистецтві, усвідомлюють специфіку музичних явищ минулого і найновішого часу, приходять до розуміння культурно-типологічних характеристик музичного мистецтва. На цьому етапі майбутні вчителі засвоюють основні поняття щодо функцій аналізу музичних творів, використання засобів музичної виразності у творах різних стилів та жанрів. На цьому ж етапі розширюється ерудиція студентів у сфері педагогічних засобів реалізації виховного потенціалу музичного мистецтва у просторі шкільної музичної освіти.

На першому етапі застосовуються методи і прийоми, мета яких полягає у спрямуванні сприйняття музики студентами на пізнання не тільки об'єктивних характеристик музичного твору – стильових, жанрових ознак, а й виявлення власного ціннісного ставлення до музики (метод «активного слухання»). Впровадження методу «Ескіз виконання музичного матеріалу» сприяє розширенню обізнаності майбутніх учителів у музичному репертуарі. Методи «Складання жанрових та стильових музичних колекцій» та «емоційно-змістового цілеспрямованого пошуку музичних творів» запроваджуються для того, щоб активізувати здатність студентів до вибору естетичних об'єктів згідно власних художніх схильностей та уподобань. Важливого значення надаємо також методу «Систематизація музичного репертуару для музично-просвітницьких заходів» як такому, що концентрує увагу студентів на завданнях майбутньої професійної діяльності з дітьми та юнацтвом.

Другий етап (аналітичного опрацювання) було зорієнтовано на формування у студентів здатності до аргументованого визначення змісту музичних творів шляхом виявлення образного значення засобів музичної виразності. Аналітичне осмислення та виявлення смислових підтекстів у музиці виступає основою усвідомленого оцінювання студентами музичних явищ, а також формування вибіркового, аргументованого ставлення до власних музичних вражень. Провідні методи роботи на другому етапі включають різновиди музичного аналізу, такі, як «емоційно-змістовий», «інтонаційно-драматургічний», «педагогічно-оцінювальний». Емоційно-змістовий аналіз передбачає осягнення студентом емоційно-образного змісту музичного твору на основі стилю-жанрового та структурно-граматичного розбору музичного тексту. При застосуванні означеного методу аналітичного пізнання музики відбувається взаємодія абстрактного і конкретного, раціонального і метафоричного мислення студентів. Про

метафоричність підходу йдеться в зв'язку з іманентною природою музичного мислення, метафоричного за своєю природою, мислення, яке актуалізує змістову сутність музичного образу, зашифрованого у структурі та засобах музичної виразності.

Різновидом залучення студентів до аналітичного пізнання музики поряд із емоційно-змістовим аналізом виступає інтонаційно-драматургічний аналіз. В основі запропонованого у нашому дослідженні методу інтонаційно-драматургічного аналізу лежить розпізнавання основних видів інтонацій у процесі їх розпізнавання та слухової диференціації. Як виявилось у результаті формувального експерименту, у практичній роботі студентів бажано орієнтувати на виявлення таких інтонацій, як композиційна (роль інтонаційного розвитку у композиційній побудові музичного твору, його драматургії) та стильова (усвідомлення специфіки інтонаційного розвитку музики, притаманної певного композитору).

Оцінювально-педагогічний різновид аналізу музичного твору було спрямовано на педагогічно аргументоване прогнозування студентом естетичної оцінювальної реакції школярів певного віку та підготовки на той чи інший музичний твір. Перед студентами висуваються завдання: 1) передбачити характер безпосереднього емоційно-ціннісного відгуку учнів на музику в межах «подобається – не подобається»; 2) визначити аспекти педагогічної доцільності слухання дітьми обраного музичного твору; 3) скласти коротку художньо-педагогічну анотацію (вступні слова), адресовану учням перед прослуховуванням музичного твору.

Третій етап (творчої проєкції) формування художньо-аксіологічної культури мав на меті актуалізацію ціннісної позиції майбутніх учителів музичного мистецтва у моделюванні і реалізації інтерпретаційно-виконавської концепції музичних творів, на стимулювання творчої оцінювальної активності студентів у процесі художньої і педагогічної діяльності. Методичне забезпечення цього етапу включає постановку перед студентами завдань оцінювально-творчого характеру та їх вирішення, створення та вирішення ситуацій імпровізаційно-педагогічного характеру. Зокрема, у процесі проведення формувального експерименту ефективними зарекомендували себе завдання на знаходження оригінального виконавського тлумачення музичного твору. Виконанню цього завдання має передувати ознайомлення студента з різними виконавськими інтерпретаціями того самого музичного твору, потім – залучення студента до оцінювання художньої якості прослуханих виконавських трактовок і, нарешті, – виявлення власної оцінювальної позиції у виконанні твору. Виробленню власної оцінювально-творчої позиції студентів активно сприяє також виконання завдань на створення варіантів виконавської та словесної трактовки музичних творів. При цьому важливо, щоб студент чітко уявляв собі мету варіантного тлумачення, наприклад, спрямувати трактовку твору на можливості художнього сприймання учнів, урахування рівня музичної підготовленості дітей тощо.

Залучення студентів до вирішення непередбачуваних ситуацій у процесі прилюдного виконання музики спирається на активізацію ціннісного ставлення до результатів художньої діяльності. Студенту, зокрема, пропонується передбачити можливі прорахунки у виконанні музики перед юними слухачами, вибрати один із запропонованих викладачем способів виходу з неочікуваної ситуації та оцінити результативність можливих художньо-педагогічних дій.

Четвертий етап (музично-педагогічної рефлексії) передбачав розвиток здатності студентів до самооцінювання результатів художньої та педагогічної діяльності. Спонування студентів до музично-педагогічної рефлексії має на меті актуалізацію усвідомленого ставлення до власних музичних вражень, вибіркової позиції щодо художніх та педагогічних явищ, активізації рефлексивних процесів у сфері оцінювальних підходів сприяє застосування методів зіставлення власної позиції з оцінним ставленням інших, порівняння власної оцінки музичних характеристик із музикознавчими критичними матеріалами. Спостереження і аналіз передового музично-педагогічного досвіду також спонукають майбутніх учителів до музично-педагогічної рефлексії.

Четвертий етап мав підсумковий, завершальний характер професійного ставлення студентів протягом навчання у ВЗО, тому особливої уваги потребує досягнення об'єктивності студентської самооцінки. В результаті формувального експерименту ми переконались, що оптимізації самооцінки сприяє впровадження колективних обговорень, проведення диспутів, порівняння експертних оцінок незалежних суддів щодо результатів музично-виконавської та педагогічної діяльності майбутніх учителів. При цьому важливого значення слід надавати усвідомленню студентами можливості самовдосконалення в системі оцінювальних підходів, підвищення рівня сформованості власної художньо-аксіологічної культури.

Підведення підсумків формувального експерименту дозволило з'ясувати, що рівень сформованості художньо-аксіологічної культури в експериментальній групі вищий, ніж в контрольній. Величина різниці у сформованості досліджуваної ознаки склала 18% і 8% відповідно. Ефективність сформованості досліджуваної ознаки в експериментальній групі зросла в 2,3 рази. Динаміка сформованості художньо-аксіологічної культури в контрольній групі залишилась практично без змін (як і на початку роботи) на відміну від експериментальної групи, де спостерігалось значне її підвищення.

Наведені дані свідчать про те, що визначена послідовність формування художньо-аксіологічної культури студентів, що передбачає розширення досвіду художнього сприймання через аналітичне

осмислення музичних творів та проєкцію результатів оцінювання на творче втілення у практичній художній і педагогічній діяльності, а також самооцінювання, є оптимальною.

Висновки дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Отже, в результаті проведення формульованого експерименту підтвердилась гіпотеза щодо запропонованої послідовності формування художньо-аксіологічної культури студентів. Визначені етапи реалізуються як цілісний процес, що сприяє отриманню високих результатів у формуванні художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у визначенні особливостей та методичних аспектів формування художньо-аксіологічної культури майбутніх учителів хореографії, образотворчого мистецтва та інших напрямків гуманітарної освіти.

References

1. Бех І. Д. Цінності як ядро особистості. *Цінності освіти і виховання: науково-методичний збірник*. Київ, 1997. С. 8–11.
Bekh, I. D. (1997). Tsinnosti yak yadro osobystosti [Values as the Core of Personality]. *Tsinnosti osvity i vykhovannia: naukovo-metodychnyi zbirnyk – Values of Education and Upbringing: a Scientific and Methodical Collection*. Kyiv, Ukraine, 8–11.
2. Гаврілова Л. Г. Формування професійної компетентності майбутніх учителів музики засобами мультимедійних технологій: монографія. Київ: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2014. 403 с.
Navrilo, L. H. (2014). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv muzyky zasobamy multymediinykh tekhnolohii: monohrafiia. [Formation of Competence of Future Music Teachers by Means of Multimedia Technologies: Monograph]. Kyiv, Ukraine: Vydavnytstvo NPU im. M.P. Drahomanova.
3. Гадамер Г. Г. Герменевтика і поетика. Київ: Юніверс, 2001. 285 с.
Hadamer, H. H. (2001). Hermenevtyka i poetyka [Hermeneutics and Poetics]. Kyiv, Ukraine: Yunivers.
4. Демір М. І. Аксіологічний компонент як складова інтерпретаційної культури майбутнього вчителя музики. *Harvard Educational and Scientific Review*. Harvard, 2015. No. 1. (7) (January–June). Volume VIII. P. 243–248.
Demir, M. I. (2015). Aksiolohichnyi komponent yak skladova interpretatsiinoi kultury maibutnoho vchytelia muzyky [The axiological component as a component of the interpretive culture of the future music teacher]. *Harvard Educational and Scientific Review*. Harvard, No. 1. (7) (January–June), volume VIII, 243–248.
5. Лісун Д. В. Формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2011. 20 с.
Lisun, D. V. (2011). Formuvannia profesiinykh hermenevtychnykh umin maibutnoho muzykanta-vykonavtsia u fakhovii pidhotovtsi [Formation of Professional Hermeneutic Skills of the Future Musician-Performer in Professional Training]. *Dissertation abstract... PhD in Pedagogy: 13.00.04*. Kyiv, Ukraine.
6. Мінь Шаовой. Компонентна структура рефлексивних умінь майбутніх учителів музики. *Наукові записки: психолого-педагогічні науки. Актуальні проблеми мистецької освіти*. 2017. №1. Ніжин: Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2017. С. 151–156.
Min Shaovei, (2017). Komponentna struktura refleksyvykh umin maibutnikh uchyteliv muzyky [Component Structure of Reflective Skills of Future Music Teachers]. *Naukovi zapysky: psykholohopedahohichninauku. Aktualni problemy mystetskoi osvity – Scientific Notes: Psychological and Pedagogical Sciences. Actual Problems of Art Education*. № 1. Nizhyn, Ukraine: Nizhynskiy derzhavnyi universytet imeni Mykoly Hoholia.
7. Олексюк О.М. Герменевтичний підхід у вищій мистецькій освіті: колект. монограф. / О.М. Олексюк, М.М. Ткач, Д.В. Лісун. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2013. 164 с.
Oleksiuk, O. M. (2013). Hermenevtychnyi pidkhid u vyshchii mystetskii osviti: kolekt. monohraf [Hermeneutic Approach in Higher Art Education: Collective Monograph] / O. M. Oleksiuk, M. M. Tkach, D. V. Lisun. Kyiv, Ukraine: Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka.
8. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
Padalka, H. M. (2008). Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Art Pedagogy (Theory and Teaching Methods of Art Disciplines)]. Kyiv, Ukraine: OsvitaUkrainy.
9. Паньків Л. І. Формування художніх орієнтацій старшокласників у процесі музично-театральної діяльності: теорія, методологія, методика: монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. Драгоманова, 2020. 376 с.
Pankiv, L. I. (2020). Formuvannia khudozhnikh oriientatsii starshoklasnykiv u protsesimuzychno-teatralnoi diialnosti: teoriia, metodolohiia, metodyka: monohrafiia [Formation of Artistic Orientations of High School Students in the Process of Music and Theater Activities: Theory, Methodology, Technique: Monograph]. Kyiv, Ukraine: Vyd-vo NPU im. Drahomanova.

10. Соколова І. В. Аксиологічні домінанти професійної підготовки майбутнього вчителя. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. 2012. №4. Бердянськ: БДПУ, 2012. С. 251–260.

Sokolova, I. V. (2012). Aksiolohichni dominanty profesiinoi pidhotovky maibutnoho vchytelia [Axiological Dominants of Professional Training of the Future Teacher]. *Zbirnyk naukovykh prats Berdianskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu (Pedahohichni nauky) – Collection of Scientific Works of Berdyansk State Pedagogical University (Pedagogical Sciences)*. №4, 251–260.

Hu Tingting

ORCID 0000-0002-9236-8341

Postgraduate Student of
the Anatolii Avdiievskyi Faculty of Arts,
Dragomanov Ukrainian State University
(Kyiv, Ukraine) E-mail: hutingtingg1234@gmail.com

STAGES OF FORMATION OF ARTISTIC-AXIOLOGICAL CULTURE OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART

The article presents the results of experimental research on the problem of formation of artistic and axiological culture students in the system of higher music and pedagogical education, determining the optimal sequence of this process. As a result the formative experiment, four stages of formation of artistic and axiological culture of future teachers music art were identified.

The purpose of the work is to research and identify optimal ways of forming the artistic and axiological culture of future music teachers in the process of professional training.

Methodology. The research methodology is based on the ideas of competence. cultural and axiological approaches, which provide for the orientation of professional training of future teachers of musical art on the formation of the Culture Person, its value orientations, and axiological worldview.

The scientific novelty of the study consists in updating the problem of axiological direction of professional training of future specialists in the field of performing arts and teaching musical disciplines; in the development of methodological aspects of the formation of the artistic and axiological culture of future music teachers based on taking into account the specifics of piano teaching as a means of practical implementation of the knowledge and skills acquired by students in evaluating art phenomena; identifying the stages of the sequential implementation of pedagogical work in the specified direction.

Conclusions. As a result of the formative experiment, four stages of the formation of the artistic and axiological culture of future music teachers were determined. The first stage involves stimulating students' research activity, expanding their artistic erudition and ideas about the educational potential of art. The second stage is focused on the development of students' ability to analyze musical works, reasoned determination of their own value position. The third stage is subordinated to the goal of activating students' readiness for the creative projection of their own values in musical performance and pedagogical activities. The fourth stage is subordinated to encouraging students to self-evaluate the results of artistic and pedagogical activities as a basis for improving their own axiological training. Therefore, the specified stages are implemented as a holistic process, which leads to the growth of students' evaluation activity in various types of professional training.

Key words: stages of formation, artistic and axiological culture, future teacher, musical art.

Стаття надійшла до редакції 13.09.2023 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Дорошенко Т. В.**